

Ergon ja energieia

Tampereen yliopiston 60-vuotisjuhlan yhteydessä pidetyssä kaikkien viiden tiedekunnan tohtorinpromootiossa humanistisen tiedekunnan promoottori professori Lauri Seppänen piti aktiivista promoottorin puheen teemanaan Moderni yliopisto: idea ja todellisuus. Hän lähti kehittämään teemaansa Wilhelm von Humboldtin sivistysyliopiston ideaa kantavista keskeisistä ajatuksista. Lainaan seuraavaan muutaman katkelman promoottorin puheesta.

»Humboldtin tiedekäsityksen mukaan ei ole olemassa muuttumattomia totuuksia, joita tieteen tulisi vahvistaa; ei myöskään ole olemassa itsessään jäsentynyttä maailmaa, joka tieteen vain tulee keksiä. Näitä tyypillisesti keskiaikaisia käsityksiä Humboldt kutsui Aristoteleelta lainatulla termillä ergon, suomeksi ehkä 'valmis tieto'. Tiede on Humboldtille aivan muuta, nimittäin ihmisyyhteyden hengessä tapahtuvaa, lakkaamatonta kokonaan uusien maailmojen luomista ex nihilo. Voisi myös sanoa, ettei tärkeätä ole päämäärä vaan liike. Tälle luovalle henkiselle liikkeelle Humboldt antoi niinkään Aristoteleelta lainatun nimen energieia, suomeksi ehkä 'luova toiminta'.»

»Kun nyt tiede energieiana on aina keskenrällisenä pysyvää henkistä toimintaa itseään, on siitä sekundaarisesti syntyvä tieto eli ergon ontologisesti staattinen, muistinvarainen esinejoukko. Pelkäksi tiedoksi (Wissen) maldaltuva tiede on Humboldtin mukaan tuhon oma ja sen hengessä kasvatetuista on sekä tieteelle että valtiolle pelkkää vahinkoa... Valtiota ja koko ihmiskuntaa ei palvele tieto ja puhe, vaan persoonallisuus ja toiminta... Yliopiston ei tule kasvattaa paljon tietäviä ja vuolaasti puhuvia, vaan luovasti toimivia ihmisiä, persoonallisuuksia.»

Tarkastellessaan nykypäivän suomalaisia yliopistoja Seppänen tottesi, että ne ovat säilyttäneet Humboldtin keskeisistä ideoista »oikeastaan vain vapauden ajatuksen, senkin tosin vain siinä suppeassa merkityksessä, että tutkimuksen ja opetuksen sisällön määrää ainakin periaatteessa yliopisto itse eikä esim. valtio. Humboldtin sivistysyliopistosta tuskin paljon muuta on jäljellä. Hyvin sattuvasti onkin nykyistä yliopistoamme kutsuttu utilitaristiseksi tai OECD-yliopistoksi. Syyt tähän kehitykseen ovat ilmeiset ja kenties osin ymmärrettävätkin. Humboldttilaisittain katsoen me joka tapauksessa olemme ajautu-

massa tai jo ajautuneet ergon-tieteeseen.» Yliopistojen osaksi on tullut »etenkin aineellista hyvinvointia palvelevan ns. uuden tiedon tuottaminen (huomattakoon verbi!). Tämä hyödyllinen, valmis tieto (ergon) on istutettava opiskelijoihin ja tehtävä heistä sillä tavoin eri alojen valmiita työntekijöitä.»

Seppänen pohti miten länsimaisesta yliopistosta on tätä tietä tulossa alisteinen, etupäässä ulkoa annettuja päämääriä toteuttava laitos, mistä seuraa, että elämän perusteita hahmottava luova työ jää muiden, esim. valtion, kirkon jne huoleksi. Mistä ne ammentavat voimansa tähän? Humboldtin energieia-tiede »kasvattaa persoonallisuuksia, itsenäisesti luovia ihmisiä, jotka kykenevät hahmottamaan uusia mahdollisuuksia valtiolle ja ihmiselämälle ylipäätään. Ergon-tieden sijaan, joka ei kysy valmiina annettujen päämäärien perusteita, vaan ohjaa tietoisesti opiskelijoiden älyllistä toimintaa vain näihin lähipäämääriin, sulkee pois luovan älyn ja tahdon ja samalla itsenäisen persoonallisuuden.»

Puhetta kuunnellessa virisi mielessäni ajatus siitä, miten kirjastotieteen ja informatiikan sisäinen kehitys Suomessa itseasiassa on nähtävissä humboldtilaisen sivistysyliopiston rappeutumisen teesin antiteesinä. Se mitä Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksessa on viime vuosina tapahtunut on määrätietoista pyrkimystä siirtyä pois ergon-tiedon jakamisesta kohti energieiaa. Perustutkimusta harjoittavana laitos voi vapaasti päättää tutkimuksen sisällöstä ja tätä vapauttaan se on käyttänyt siten, että sen yhteydessä toimiva tiedeyhteisö on keskittynyt vaalimaan pakotonta, spontaania älyllistä kasvua päämääränään energieiana, luovana toimintana ilmenevä tiede. Väistämättä tästä on seurannut vähittäinen vapautuminen ergon-tiedon jakamisesta opetuksessa, ainakin sen valottaminen energieian avaamista näkökulmista.

Yhtenä osoituksena siitä, että valittu tie vie oikeaan suuntaan, on Svenska litteratursällskapetin tänä keväänä Mariam Ginmanille myöntämä Hallbergin palkinto merkittävästä maassamme julkaistusta ruotsinkielisestä tohtorinväitöskirjasta. Toinen Hallbergin palkinnon saaja Tore Ahlbäck on uskontotieteilijä, mutta myös yksi lehtemme tämän numeron kirjoittajista. Molemmille lämpimät onnittelet – ja pääkirjoituksen laatijan kiitos

energeian merkitystä vahvistavasta todistusaineistosta!

Monissa maailman kirjastoalan oppilaitoksissa ja monilla kirjasto- ja informaatiopalvelualan kursseilla, myös kansainvälisissä koulutusohjelmasuosituksissa pääpaino on varsin selvästi ergon-tiedon jakamisessa. Laajalti käsitetään, että alan opiskelijoihin tulee istuttaa hyödyllistä valmista tietoa (ergon), jotta heistä tulisi osaavia toteuttavan työn tekijöitä. Humboldttilaisittain tulkiten tämä tarkoittaa, että kirjasto- ja informaatiopalveluala olisi itsessään jäsentynyt maailma, jonka tiede voi vain keksiä. Tällaiset koulutus- ja tiedeodotukset eivät ole vieraita meilläkään (esim. Häkli 1983).

Muistan elävästi 1960- ja 1970-lukujen taitteen tapahtumat kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutussektorilla. Niiden maa-merkkejä ovat TINFOn koulutusmietintö ja kirjastotutkinnon nostaminen Tampereen yliopiston opetusjaostosta yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan oppiaineeksi. Asiakirjat osoittavat, että humboldtilaisin käsittein ilmaistuna kysymyksessä oli pyrkimys pois ergon-tiedosta. Asiakirjat ja ajan muu kirjoittelu osoittavat, että tavoitteena ei ollut ylentää ergon silmänkääntötempun tapaan ergon-tieteeksi, vaan selvästikin haluttiin luoda

mahdollisuudet luovalle tieteelliselle toiminnalle, energieialle, jonka tuloksista vastaisessa työssä voitaisiin ammentaa.

Meillä tuon ajan koulutusidealisteilla ei tainnut olla selvää kuvaa siitä, että tiede (energeiana), kuten kaikkalainen viljely, vaatii muutakin kuin kasvualustan; se vaatii vaalimista ja aikaa. Emme myöskään osanneet ennakoida niitä hankaluuksia, joita syntyy kun ergon-tiedon valmiina annettuja perusteita aletaan kysyä. Ehkä niin oli hyvä. Muutoin ei meillä Suomessa kenties vieläkään olisi ryhdytty hakemaan kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminnaksi institutionalisoituneen kommunikaatiosektorin »uusien mahdollisuuksien valtiolle ja ihmiselämälle ylipääntään.»

Lähteet:

- Häkli, Esko, Kuka kouluttaa mihin? *Signum* 16 (2): 18–19. 1983.
 Seppänen, Lauri, Moderni yliopisto: idea ja todellisuus. Kutsu Tampereen yliopiston 60-vuotisjuhlaan ja Tohtoripromootioon 17. 5. 1985, s. 6–10. Tampere 1985.

Tampereella 22. 5. 1985

Marjatta Okko